

АНОТАЦІЯ

Шеменьова Ю. В. **Муралі України у світовому стріт-арті: формотворення, пластичне моделювання, художньо-образні особливості.**

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 023 – Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація. – Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, Міністерство культури та інформаційної політики України. Київ, 2021.

Дисертацію присвячено аналізу мурал-арту в світовому й українському вуличному мистецтві. Визначено, що муралі України неможливо розглядати без світового контексту становлення мистецтва стінописів. Адже український мурал-арт набув активного розвитку лише на початку 2010-х рр., на відміну від держав Америки й Європи, де формування мурал-арту відбувалося протягом 1930–2000-х рр.

Витоки та передумови мурал-арту на різних континентах розглядаються крізь призму історико-культурних процесів у образотворчому та монументально-декоративному мистецтві; художніх течій і напрямів авангарду першої третини ХХ ст.; американського стріт-арту 1930–1980-х рр.; хіп-хоп культури та виступів населення різних рас за рівні права з корінними мешканцями США; мексиканського муралізму; українського бойчукізму; радянського монументалізму на теренах УРСР й європейських, азійських та африканських муралів з їх відмінними рисами.

У дисертації розглянуто муралі, як прояв агітаційного мистецтва у Північній і Південній Америці, Європі й Африці (країни Перської затоки та Близького Сходу). Так, у вуличному просторі Латинської Америки на початку ХХ ст. художники змальовували агітаційні стінописи на будівлях і парканах, спонукаючи місцеве населення на повстання проти правлячої верхівки (Мексика, Чилі). Відповідно, вуличне мистецтво США 1930–1980-х рр. було представлене «хуліганськими графіті», хіп-хоп культурою та виступами представників різних рас за рівні права з корінними американцями. Стріт-арт-митці Канади у власних творах відображали теми, пов'язані з регіональною

історією та екологією. Крім того, тематика творів віддзеркалювала вплив етнокультур на державотворення.

У результаті впливу вуличного мистецтва Америки стріт-арт почав набувати активного поширення у Німеччині, Франції, Англії та державах Центральної і Східної Європи наприкінці 70-х років ХХ ст.

На початку ХХІ століття тематика творів світового вуличного мистецтва отримала різкий соціальний характер. Так, у муралах держав Близького Сходу митці висвітлювали наслідки масових вуличних протестів і революційних повстань. Митці писали портрети героїв ірано-іракської війни, постулати Корану тощо.

В Україні мистецтво муралів розкрилося протягом 2014–2016 рр. під впливом агітаційного мистецтва Євромайдану. Подібні твори на тлі Революції гідності та збройного конфлікту на Сході країни (2014 – донині) транслиують наслідки названих подій, звеличують національних героїв, унаочнюють понівечені долі людей на території Донбасу. Хоча українське вуличне мистецтво торкнулося й тематики, пов'язаної з розпадом Радянського Союзу та проголошенням незалежності держави (з 1990-х рр).

Натхненні віяннями Заходу, перші українські райтери на псевдо Сік Ое, Westa Kings (Bacik, Come, Saint, Hoke, Movek), WKAR, Feno, Nays, Rubae, Frost, Storaz, Bios, Tonek творили власне мистецтво. Їхніми натхненниками були традиції хіп-хоп культури, бунтарських графіті 1960–1980-хх років у США, Франції та Німеччині, які підкорювалися естетиці західної візуальної культури. Відмова від ідеології образотворення радянського соціуму, частково від традиційних технік виконання монументального мистецтва, відбулася заміна на спрей-арт і пензлевий живопис латексною фарбою.

Більшість українських муралів були написані іноземними художниками у межах міжнародних фестивалів вуличного мистецтва, зокрема, «Art United Us», «Odessarium», «More than Us», «Mural Social Club» тощо. Відповідно, співпраця митців збагачує жанрово-стильову та художньо-образну складові вітчизняного мурал-арту.

З'ясовано художньо-образні та техніко-технологічні особливості муралів, виконаних українськими та зарубіжними райтерами. Визначено, що у вітчизняному мурал-арті домінують різні образи. Весь час існування мурал-арту в Україні незмінними залишаються герої народного епосу, міфологічні персонажі, ліки святих, зооморфні й антропоморфні зображення, діти, фемінні та маскуліні образи в національних строях. Відповідно політичних подій у творах вуличного мистецтва з'явилися портрети учасників АТО. Зображення лікарів, акцій у боротьбі з пандемією унаочнені у композиціях стріт-арту.

Уперше на основі комплексного дослідження здійснено класифікацію різновидів світових муралів та визначено змістовно-просторову організацію стінописів. Виокремлено мистецькі технології виконання композицій мурал-арту іноземними й українськими райтерами. На зразках вуличного мистецтва проаналізовано специфіку формотворення і пластичного моделювання муралів. З українського досвіду мурал-арту окреслено джерела інспірацій та специфіку іконографії. Художньо-образні та жанрово-стильові зразки дозволили поглибити типологію європейських й українських муралів.

Відповідно, було визначено три моделі українських муралів 2010–2020 рр.: *національна* – з репрезентацією творів етнокультури; *авторська* – з висвітленням індивідуального бачення митцем оточуючого світу; *адаптивна* – із зверненням художників до мистецьких традицій та художніх образів інших країн світу (мурали зазвичай виконуються іноземцями або колабораціями з українськими художниками у межах міжнародних фестивалів вуличного мистецтва). Так, спираючись на дослідження М. Юр «Український живопис ХІХ – початку ХХІ століття: національна, конвенціональна, авторська моделі» (2021), у цьому дослідженні акцентовано, що в українському мурал-арті органічно поєднані національне, конвенціональне начала в авторському художньому переосмисленні.

У першому розділі дисертації системно проаналізовано праці українських та зарубіжних дослідників, що є дотичними до теми дослідження (С. Безклубенко, А. Пучков, В. Шейко, Ю. Богуцький, О. Школьна, О. Гладун,

Н. Столярчук, З. Кайс, А. Єфімова, О. Аккаш, М. Кір'янов, К. Латиш, О. Грицюк, Н. Хома, Н. Мусієнко, Є. Перегуда, Л. Ковальський, І. Абрамович, К. Станіславська, Ю. Івашко, О. Івашко, Н. Белов, А. Белкін, О. Драничкіна, Н. Цигіна, А. Єфімова, І. Гаврилаш, Н. Романенко, С. Думасенко, О. Єрошкіна, Б. Гаврилюк, Г. Бітаєва, М. Оспіщева-Павлишин, С. Чучук, Г. Лерос, Р. Шактер, К. Нілон (С. Neelon), Н. Ганц (N. Ganz), К. Хундетмарк (С. Hundenmark), С. Льюісон (С. Lewisohn), М. Бул (M. Bull), М. Томсон (M. Thompson), М. Рап, М. Ромберг, Д. Вонг, К. Вадакор (С. Waddacor) тощо).

Джерельна база дослідження спирається на інтерв'ю, що були проведені з українськими райтерами, натурні взірці – мурали і графіті найбільших осередків українського мурал-арту (Київ, Харків, Одеса, Львів, Донецька область (Маріуполь, Слов'янськ, Краматорськ), Луганська область (Горськ, Северодонецьк), Запоріжжя, Миколаїв, Кам'янець-Подільський, Вінниця, Дніпро, Житомир, Чернігів, Чернівці, Івано-Франківськ, Луцьк). Світові приклади мурал-арту в країнах Європи, Америки, Азії, Африки й Австралії були взяті зі світлин творів, згадок у каталогах, словесних описах і відеорепортажах. Це дало змогу провести порівняльний аналіз українських та зарубіжних муралів з акцентом на жанрово-стильовій та художньо-образній палітрі.

Теоретичний інструментарій дослідження включає принципи наукової достовірності та всебічності. У роботі використано мистецтвознавчий і культурологічний підходи. Для отримання обґрунтованих висновків дослідження застосовано онтологічний, семіотичний, історико-хронологічний, компаративний, історико-культурний, крос-культурний, формально-стилістичний, типологічний, іконографічний методи та метод художньо-композиційного аналізу.

У другому розділі розглянуто витоки мурал-арту на різних континентах крізь призму історико-культурних процесів формування світового образотворчого та монументально-декоративного мистецтва. Сучасні твори мурал-арту охарактеризовані як різновид сучасного синтезу мистецтв, який апелює до художньої спадщини в історії культури і мистецтва. Окреслено, що

провідними локальними осередками світового муралізму є території Північної та Південної Америки, Центральної та Східної Європи й Африки, зокрема країн Перської затоки та Близького Сходу.

Проаналізовано специфіку творчості світових андеграунд-художників, чії твори знаходяться у вуличному просторі Англії, Португалії, Іспанії, Польщі, Литви, Сербії, Боснії і Герцеговини, Словаччини, Бельгії та Франції. Названо провідні теми європейського мурал-арту, зокрема автентичності та національної ідентичності, пацифізму, геноциду на основі політичних і релігійних конфліктів, висвітлення духовних, психічних та емоційних станів людини, екології, раціонального використання промислових ресурсів, тваринного світу, «антиестетики», образу жінки, історичних подій і постатей.

У третьому розділі осмислено процес становлення мурал-арту в царині вуличного мистецтва українських міст від початку 1990-х рр., який знаходився під впливом радянського монументалізму, американських оп-арту, хіп-хоп-культури й розвитком молодіжних субкультур на українських теренах. Охарактеризовано мурали українських і зарубіжних райтерів у різних містах України (2010–2020 рр.). Виявлено головні етапи виконання сучасного муралу, від процесу ескізування композиції до реалізації твору на поверхні стіни. Окреслено техніки та матеріали, які нині використовують іноземні й місцеві райтери в Україні. Виявлено художньо-образні особливості муралів у Києві, Львові, Івано-Франківську, Харкові, Бахмуті й Одесі (2010–2020 рр.).

У четвертому розділі розглянуто мистецькі різновиди світового й українського мурал-арту. Зокрема, зроблена спроба розподілення муралів на категорії: за характером виконання; мистецькою тематикою; функціональністю стінописів у вуличному просторі міст; типами поверхонь, на яких створюється зображення; розмірами композицій; художньо-образними особливостями та стилістикою у виконавській практиці.

Визначено способи формотворення та пластичного моделювання зображень у творах мурал-арту. Проаналізовано особливості об'ємно-просторової організації рисунка в муралах, за допомоги використання

райтерами засобів виразності живопису і графіки. Окреслено види перспективи у творах мурал-арту. Названо приклади стінописів, виконаних «нетрадиційним» шляхом. Мурали, які виникли з додаванням елементів промислових і будівельних відходів на робочу поверхню (Париж, Лісабон). Образи святих фіксовані з нашарування моху на площину стіни (Сігтуна, Швеція). Зворотне графіті, яке виникає на поверхні водяної греблі (Солина, Польща).

Названо провідні образи, що формують сучасні райтери в муралах країн Європи, Америки, Африки, Азії, Нової Зеландії й Австралії. Особливу увагу приділено іконографії фемінних образів у муралах арабомусульманських держав. На основі проведеного порівняльного аналізу жіночого портрету в стінописах Польщі, України, Білорусі й Словаччини, визначено спільні та відмінні риси гендерних портретів у світовому мурал-арті.

Порівняльна характеристика іноземних й українських муралів розкрила значення патріотичного виховання населення художніми образами вітчизняного мурал-арту. Окреслено перспективи подальших досліджень українського мурал-арту 2010-х – початку 2020-х рр., які полягають у зверненні до авторських композицій для узагальнення, розширення і диференціації мистецьких різновидів.

Ключові слова: мурали, монументальне мистецтво України, світовий стріт-арт, формотворення, пластичне-моделювання, художньо-образні особливості.

SUMMARY

Shemenova Y. V. Murals of Ukraine in world street art: formation, plastic modeling, artistic and figurative features. Scientific qualification work manuscript copyright.

The dissertation for the degree of the doctor of philosophy on a specialty 023 – Fine arts, decorative art, restoration. – National Academy of Management of

Culture and Arts, Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. Kyiv, 2021.

The dissertation is devoted to the analysis of the phenomenon of mural art in world and Ukrainian street art. It is determined that it is impossible to view the murals of Ukraine outside of the world context of formation of the art of murals.

After all, Ukrainian mural art began to develop actively only in the early 2010s, in contrast to the states of America and Europe, where the formation of mural art took place during the 1930s and 2000s.

The origins and preconditions and appearance of mural art on different continents are considered through the prism of historical and cultural processes of formation of world art and monumental-decorative art; artistic trends and trends of the avant-garde of the first third of the twentieth century; American street art of the 1930s and 1980s; hip-hop culture and performances by population of different races for equal rights together with Native Americans; Mexican muralism; Ukrainian Boychukism; Soviet monumentalism in the USSR and European, Asian and African murals with their distinctive features.

The dissertation considers murals as a manifestation of propaganda art in North and South America, Europe (in particular, Ukraine in its context) and Africa (Gulf countries and the Middle East). Thus, in the street space of Latin America in the early twentieth century. artists painted propaganda murals on buildings and fences, encouraging the local population to revolt against the ruling elite (Mexico, Chile). Accordingly, the street art of the United States in the 1930s and 1980s was represented by "hooligan graffiti," hip-hop culture, and the performances of representatives of different races on an equal footing with the majority. Canadian street artists in their own works recreated themes that were primarily related to the environmental problems of the region, historical events and influenced the formation of the state with their ethnic characteristics.

In European countries, street art began its proliferation in the late 70's of the twentieth century, as a result of the influence of street art in America, in particular in Germany, France, England and Central and Eastern Europe. At the beginning of the XXI century, the themes of works of world street art acquired a sharp social

character. Thus, in the murals of the Middle East, artists covered the consequences of mass street protests and revolutionary uprisings, painted portraits of the heroes of the Iran-Iraq war, postulates of the Koran, etc.

In Ukraine, the art of socio-political murals bloomed during 2014–2016 under the influence of Euromaidan propaganda art. Such works on the background of the Revolution of Dignity and the armed conflict in the East of the country (2014 – present) broadcast the consequences of these events, glorify national heroes, illustrate the destroyed lives of people in the Donbass. In addition, it was determined that Ukrainian street art has been developing the collapse of the Soviet Union and the proclamation of independence, that is, the 1990s.

Inspired by Western trends, the first Ukrainian “writers” who go by pseudos Cik Oe, Westa Kings (Bacik, Come, Saint, Hoke, Movek), WKAR, Feno, Nays, Rubae, Frost, Storaz, Bios, Tonek created their own art under the influence of the U.S., French, and German hip-hop culture of the 1960s and 1980s. Their art reflected the dogmas of the rebellious graffiti of the time. At the same time, they focused on Western aesthetic traditions of visual culture. The ideological foundations of the formation of Soviet society were completely abandoned, and the traditional techniques of performing monumental art were partially discarded. Consequently, they were replaced by spray art and brush painting with latex paint.

However, most of the murals in Ukraine were created by foreign artists as part of international street art festivals. In particular, "Art United Us", "Odessarium", "More than Us", "Mural Social Club", etc.

Accordingly, foreign and Ukrainian artists within the framework of such cooperation enrich the figurative component of domestic mural art with European experience.

Therefore, it is important to find out the artistic and figurative, technical and technological features of murals made by Ukrainian and foreign “writers”. In this regard, it was determined that the leading themes of the mural art of Ukraine are the images of heroes of folk epics, portraits of anti-terrorist operation participants, feminine and masculine images in national costumes, images children, mythological characters, faces of saints, representatives of professions in the field

of social services, in particular doctors (2020–2021), zoomorphic and anthropomorphic images.

For the first time on the basis of a comprehensive study, the classification of world murals was determined, the semantic and spatial organization of murals, artistic technologies of murals by foreign and Ukrainian “writers” were determined, the specifics of molding and plastic modeling of world murals were analyzed, sources of inspirations and Ukrainian mural-art, the typology of mural-art is deepened, artistic and figurative and genre-style features of European and Ukrainian murals are specified.

Accordingly, three models of murals created on the territory of Ukraine during 2010–2020 were identified: *national* – works in which artists represent ethnocultural features of the Ukrainian people; *author's* – is a composition that illuminates the individual vision of the artist of the world around him and *adaptive* – murals in which artists turn to the traditions and images drawn from the art of foreign countries, usually performed by foreigners or collaborations with Ukrainian artists in international street art festivals. Thus, based on the research of M. Yur «Ukrainian painting 19th – early 21th century: national, conventional, aauthor’s model» (2021), it can be noted that in Ukrainian mural art artists combine the national and conventional context of works with their own artistic vision.

The first section of the dissertation systematically analyzed the works of Ukrainian and foreign researchers, which are specific to the topics and research (S. Bezklubenko, A. Puchkov, V. Sheiko, Y. Bogutsky, O. Shkolna, O. Gladun, N. Stolyarchuk, Z. Kais, A. Yefimova, O. Akkash, M. Kiryanov, K. Latysh, O. Hrytsiuk, N. Khoma, N. Musienko, E. Pereguda, L. Kovalsky, I. Abramovich, K. Stanislavska, Y. Ivashko, O. Ivashko, N. Belov, A. Belkin, O. Dranichkina, N. Tsygina, A. Yefimova, I. Gavrilash, N. Romanenko, S. Dumasenko, O. Eroshkina, B. Gavrilyuk, G. Bitaeva, M. Ospishcheva-Pavlishin, S. Chuchuk, G. Leros, R. Shakter, K. Neelon, N. Ganz, K. Hundenmark, C. Lewisohn, M. Bull M. Bull), M. Thompson, M. Rap, M. Romberg, D. Wong, K. Waddacor, etc.).

The source base of the research is based on materials from interviews conducted with Ukrainian “writers” and field samples – murals and graffiti of the largest centers of mural art of Ukraine (Kyiv, Kharkiv, Odessa, Lviv, Donetsk region (Mariupol, Slovyansk), Kramatorsk), Luhansk region (Gorsk, Severodonetsk), Zaporizhia, Mykolayiv, Kamyanets-Podilsky, Vinnytsia, Dnipro, Zhytomyr, Chernihiv, Chernivtsi, Ivano-Frankivsk, Lutsk); world examples of mural art in Europe, America, Asia, Africa and Australia; reproductions of works; mentions in catalogs, verbal descriptions and video reports. This made it possible to conduct a comparative analysis of murals made by Ukrainian and foreign artists, to comprehend their language of image creation and semantic load of works.

The theoretical tools of the study include the principles of scientific reliability and comprehensiveness. The work uses art and cultural approaches. In addition, a number of scientific methods have been used to obtain a clear study result. The methodology of the dissertation includes ontological, semiotic, historical-chronological, comparative, historical-cultural, cross-cultural, formal-stylistic, typological, iconographic and method of artistic-compositional analysis.

The second section examines the origins and preconditions for the emergence of the phenomenon of mural art on different continents through the prism of historical and cultural processes of formation of world fine and monumental-decorative art. Modern works of mural art are characterized as the latest vision of the synthesis of arts, which appeals to the artistic heritage developed in previous periods. It is outlined that the leading local centers of world muralism are the territories of North and South America, Central and Eastern Europe and Africa, including the Persian Gulf and the Middle East.

The specifics of the work of world underground artists, whose works are in the streets of England, Portugal, Spain, Poland, Lithuania, Serbia, Bosnia and Herzegovina, Slovakia, Belgium and France, are analyzed. The leading themes of European mural art, including authenticity and national identity, pacifism, genocide based on political and religious conflicts, coverage of spiritual, mental and emotional states of man, ecology, rational use of industrial resources, wildlife, "anti-aesthetics", the image of women, historical events and figures.

The third section comprehends the process of formation of mural art in the field of street art of Ukrainian cities since the early 1990s. The emergence of this phenomenon is associated with the influence of Soviet monumentalism, American pop art and hip-hop culture and the development of youth subcultures in Ukraine. The murals created during 2010–2020 by Ukrainian and foreign writers in the cities of Ukraine are characterized. The main stages of modern mural performance are revealed, from the process of sketching the composition to the realization of the work on the wall surface. The techniques and materials currently used by foreign and local writers in Ukraine are outlined. Artistic and figurative features of murals created during 2010–2020 in Kyiv, Lviv, Ivano-Frankivsk, Kharkiv, Bakhmut and Odesa were revealed.

The fourth section considers the varieties of works of world and Ukrainian mural art. In particular, it is proposed to divide the murals into the following categories: by the nature of execution; topics covered by artists; functions that perform murals in the street space of cities; types of surfaces on which the image is created; sizes; artistic and figurative personalities and stylistics.

Methods of forming and plastic modeling of images in works of mural art are determined. The peculiarities of the three-dimensional organization of drawing in murals are analyzed, due to the use by writers of the means of expression of painting and graphics. The types of perspectives in the works of mural art are outlined. Examples of murals made in an "unconventional" way are named (murals with the addition of elements of industrial and construction waste on the working surface (Paris, Lisbon); images of saints created from layering moss on the plane of the wall in (Sigtuna, Sweden); reverse graffiti on the surface of the Soline Water Dam (Poland)).

The leading images created by modern “writers” in the murals of Europe, America, Africa, Asia, New Zealand and Australia are identified. Particular attention is paid to the iconography of female images in the murals of Arab-Muslim states. A comparative analysis of female portraits in frescoes in Poland, Ukraine, Belarus and Slovakia was made, which made it possible to identify common and distinctive features of gender portraits in world mural art.

A comparative description of murals created by foreign and Ukrainian artists is made. It is determined that the leading place in the Ukrainian mural art is occupied by the images directed on patriotic education of the population. Prospects for further research of Ukrainian mural art in 2010 – early 2020 are outlined.

Key words: murals, monumental art of Ukraine, world street art, shaping, plastic modeling, artistic and figurative features.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані наукові результати дисертації

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Шеменьова Ю. В. Сучасні мурали у контексті стріт-арту Марокко. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: зб. наук. пр.* Рівне: РДГУ, 2019. Вип. 30. С. 95–102.

2. Шеменьова Ю. В. Порівняльний аналіз мурал-арту Північної та Південної Америки (на прикладі стінописів Канади та Чилі). *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 28. Т. 5. С. 264–272.

3. Шеменьова Ю. В. Овчаренко О. М. Мистецтво Михайла Бойчука у процесі формування національної свідомості українців на початку ХХ століття. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 35. Т. 6. С. 39–45.

4. Шеменьова Ю. В. Методологія вивчення мурал-арту в постколоніальному дискурсі Португалії та Бразилії. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених*

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.
Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 39. Т. 3. С. 58–62.

Статті в іноземних наукових періодичних виданнях

5. Shemenova Y. The theme of Judaica in mural art of Poland (on the example of the murals of the cities of Krakow and Lodz). *Paradigm of knowledge*. Vol. 3 (47). Frankfurt, 2021, pp. 25–47.

6. Shemenova Y. Revolutionary murals of Iran street art of the Arab-Islamic world countries. *Azerbaijan national academy of sciences institute of architecture and art*. Vol. 4 (74). Baku, 2020, pp. 26–43.

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Шеменьова Ю. В. Функції мурал-арту в спалюженому війною архітектурному середовищі Донбасу початку XXI століття. *The 9th International conference – Science and society* (February 1, 2018). Hamilton: Accent Graphics Communications & Publishing, 2019. С. 604–612.

8. Шеменьова Ю. В. Мурал-арт Йорданії в контексті сучасного арабського мистецтва. *Дизайн-освіта як галузь креативних індустрій: зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, 18–19 квітня 2019 р.* / МК України, Київ. Національний університет культури і мистецтв; редколегія: Удріс-Бородавко Н., Болтенков А., Чистіков О. Київ: КНУКіМ, 2019. С. 157–164.

9. Шеменьова Ю. В. Вуличне мистецтво як засіб спілкування з мешканцями міста. *Культурні та мистецькі студії XXI століття: науково-практичне партнерство: зб. матеріалів міжнародного симпозиуму, 6 червня 2019 р.* Міністерство культури та інформаційної політики України; Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Київ: НАКККіМ, 2019. С. 282–283.

10. Шеменьова Ю. В. Художники-муралісти як активатори змін у культурі, суспільно-політичному та громадському житті. *Всеукраїнська науково-практична конференція «100 років сучасності: ідеї Баугауз та українського авангарду у сучасному дизайні та дизайн-освіті»*: зб. матеріалів, 2–3 квітня 2020 р. Київ: КНУКіМ, 2020. С. 134–140.

11. Шеменьова Ю. В. Твори Бенксі на тлі мурал-арту Близького Сходу. *Всеукраїнська науково-теоретична конференція молодих учених «Культура та інформаційне суспільство XXI століття»*: зб. матеріалів, 23–24 квітня 2020 р. Харків: ХДАК, 2020. С. 272–273.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

12. Shkolna O., Sosik O., Shemenova Y., Oliinyk V., Konovalova O. Half-timbered houses of the Tudor and Elizabethan periods in Britain. *Periodicals of Engineering and Natural Sciences*. Vol. 9, No 4. Sarajevo, 2021, pp. 61–80.